

Är det på efterkälken Sverige åker?

Referat från Ikoner-Akademiens halvdagskonferens om behovet av ett nationellt uppdrag för folkbiblioteken.

Den 21 maj fanns ganska många personer samlade på Kungliga biblioteket för att diskutera den svenska bibliotekspolitiken utifrån Bjarne Stenquists då alldeles nyutkomna bok med samma titel som rubriken ovan. Jan-Eric Malmquist hälsade välkommen och gladdes åt att KB för en gångs skull kunde ståta med ovanligt mycket folk. Efter några praktiska detaljer kring dagens program, lämnade han över ordet till dagens föredragshållare.

Bjarne Stenquist presenterade sig själv och sitt arbete om bibliotekens roll i kunskapssamhället. Han berättade vad som generellt döljer sig bakom begreppet kunskapssamhälle och hur den sociala och ekonomiska teorin förändrats historien igenom. Den nya tiden kännetecknas av kompetens, samhället bygger på kompetenta producenter, kompetenta konsumenter och kompetenta medborgare. Det finns en hög kvalitet på sociala relationer och optimal utvecklingspotential för individen. Dessvärre är människors förmåga att lära sig ojämn och detta skapar ett nytt klassamhälle. Varpå Bjarne knöt an till bibliotekets ansvar och konstaterade att bibliotekens problem idag beror på en icke-erkänd roll, en omodern nationell politik och en oprofessionell yrkesidentitet. För att göra bilden komplett gjorde han en internationell exposé över hur bibliotekspolitiken utvecklats i Danmark, Storbritannien, Holland och Finland. Gemensamt för länderna, förutom Sverige och Holland, var en väl utformad bibliotekslag samt ett övergripande nationellt ansvar över biblioteksväsendet. I varierad omfattning, men dock. Holland fick en eloge för den bäst utformade webbtjänsten *bibliotheek.nl*. Gemensamt för samtliga länder var en otydlig utveckling. Utifrån sina erfarenheter inom området föreslår Bjarne i sin bok ett antal förslag, till exempel att Sverige bör knyta ihop biblioteksarbetet på regeringsnivå, öka den strategiska samsynen, bygga lokala arenor för lärandet och aktivt ta sig an kommun- och regionsrelationerna.

Tomas Lidman var moderator för den paneldebatt som sedan vidtog. Paneldeltagare var Birgitta Modigh, Lena Skoglund, Bjarne Stenquist, Marita Ulvskog och Ants Viirman. Var och en presenterade sig och därefter vidtog diskussionerna med enstaka inslag från publiken.

Birgitta Modigh irriterades över det resursslöseri på gång med nedlagda filialer och att de satsningar som staten skänkt pengar till upphör i samband med bidragsslut. Kulturrådets roll är att arbeta med biblioteken som centrum för det livslånga lärandet.

Marita Ulvskog tyckte det var att ta i att säga att Sverige skulle åka på efterkälken. Även om det finns vissa problem idag är Sverige fortfarande ett föregångarland. Men biblioteken måste bättre utnyttja de resurser som finns. Det handlar inte bara om att tillhandahålla kunskap och vara ett centrum för det, utan också om medborgarskapets innehåll. ”Vår rätt till kulturell välfärd.” Lena Skoglund replikerade att är det på efterkälken vi åker så är det möjligen efter 1970-talet som var ett föredömligt decennium vad gäller bibliotekspolitik. Ett av bibliotekens problem, menade Lena, är att de mist sin politiska arena. Biblioteken har blivit offer för en nostalgivåg som gör att de inte utvecklas i samma höga takt som resten av samhället. Biblioteket har blivit en institution som håller på att älskas ihjäl av sentimentala politiker som hela tiden minns sitt barndoms bibliotek och som anser att så ska det förbli.

Ants Viirman kommenterade bibliotekens tveeggade uppgift, ”vi slits mellan kulturuppgiften och informationsuppgiften och vi vet inte hur vi ska prioritera.” Ants replikerade också Bjarnes förhoppning att Kommunförbundet skulle ta ett större ansvar, med avsikten att eliminera sådana förhoppningar. Kommunförbundets uppgift är att se sektorernas verksamhet i ett helhetsperspektiv och att ge politikerna ett beslutsunderlag. Marita Ulvskog tyckte det vore trevligt om Kommunförbundet engagerade sig i större utsträckning, samtidigt som hon gav Ants en eloge för att han satt med i panelen. Det är viktigt menade kulturministern, att vi inte skapar dubbla infrastrukturer. Så nämndes bidragssummor och öronmärkta pengar till bibliotekens förfogande som utnyttjats dåligt. Men attityderna håller på att förändras. Numera finns en medvetenhet hos biblioteken om vilken resurs de kan vara och det är bra. Och Marita menade att hon numera aldrig möter förakt vad gäller biblioteken hos kommunpolitiker, till skillnad för ett antal år sedan då det inte var ovanligt med kommentaren ”urmodiga”.

Lena Skoglund saknade Norge i den internationella översikten i Bjarnes bok. Där talar man på ett föredömligt sätt om det sömlösa biblioteket, med gemensam katalog utan gränser mellan olika bibliotekstyper. I Sverige går det inte riktigt ihop, samordningen brister och det finns inte ens en utbildnings- och kulturpolitik som hör samman. Ants menade att det finns ett stort intresse för lokala frågor på kommunnivå. Det finns mycket som kommunerna själva kan göra och de borde inte efterlysa förordningar från staten utan ta initiativen till beslut själva. ”Egentligen är det väldigt lite som vi inte får göra, så det är bara att köra på”.

Diskussionen kom sedan att handla om att Sverige egentligen är ett för litet land för att ha så många skilda bibliotekssystem och att behovet av en samsyn ökar allt mer. Kulturministern kommenterade, att det pågår diskussioner på regeringsnivå samt att pengar kommer det från olika håll. Men eftersom det är ett konfliktfritt samarbete myndigheter emellan är det inte en fråga fylld av ideologiska strider och konflikter. Marita fastslog att hon tycker det är bra med öronmärkta pengar och att det är viktigt att biblioteken tar för sig av de 350 miljonerna som finns avsatta. Det finns så mycket biblioteken kan göra själva med den enorma kunskap de besitter. ”Ni kan vara hur kaxiga som helst!”

Från auditoriet påpekade Barbro Thomas att det finns en risk med de öronmärkta pengarna. Det pekuniära flödet rinner till under ett par år och sedan är det slut. Det här landet saknar en långsiktig nationell bibliotekspolitik som ger biblioteken ett eget uppdrag. Och trots allt finns det uppgifter som sköts bäst på olika nivåer. Tomas slöt upp och påpekade vikten av att tillämpa den idé som regeringen uttalat och att han i Bjarnes bok saknade en redogörelse för den bibliotekspolitiska utvecklingen som varit i det här landet. Där fanns det en hel del att ta tillvara på. Varpå författaren hänvisade till en artikel skriven av Peter Almerud där det konstaterades att Sverige har en stark statlig bibliotekspolitik, men knappast en nationell politik som knyter samman de olika bibliotekssegmenten. ”Är det på efterkälken Sverige åker?” handlar egentligen inte om den statliga politiken utan om den nationella, vilken senast Bjarne anser vara rudimentär och föråldrad.

Lena reflekterade över om vi verkligen varit ordentliga och följt upp den relativt nya bibliotekslag vi har och undrade vem som egentligen ska göra det. Vem talar om för biblioteken vad de missat och vad de gjort bra? Kanske är lagen inte helt lättillgänglig, det behövs möjligen rent av en tillämpning liksom Luthers katekes till de tio budorden?

Så avrundade Marita debatten med att försvara bibliotekslagen och bemöta påståendet att den skulle vara tandlös. I och med att det klart och tydligt står att alla lån ska vara avgiftsfria,

stoppades den privatiseringsvåg som var på väg. Lagen har varit ett effektivt vapen i den striden.

Dagens avslutades med Gunnel Stenqvists redogörelse för den utredning av Kungliga biblioteket som hon på Utbildningsdepartementets uppdrag arbetar med. Den kommer att innehålla en utvärdering av KB som nationalbibliotek, forskningsinformationsanstalt och roll i bibliotekspolitik. Den kommer också att innehålla ett formulerat uppdrag för att gå vidare med problemställningen, kostnadsbilder samt hur t ex KB och KUR närma sig varandra än mer. ”Från Bibsam till Folksam.” Utredningen beräknas vara klar sent i höst.

Eva Ingvarsson